

Asia: VN/20785/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024-2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Opetus- ja kulttuuriministeriö keskittyy lausunnossaan arvioimaan esitystä erityisesti opintotuen saajien sekä lastenhoidon tukien kannalta.

Esitykseen sisältyy opintorahan eri määrien indeksijäädytys, jonka seurauksena opintorahan reaalin arvo laskisi noin 10 prosenttia vuoteen 2027 mennessä. Jäädytyksen vaikutus olisi euromääräisesti suurin itsenäisesti asuvalla 18 vuotta täyttäneellä opiskelijalla (enintään n. 32 euroa kuukaudessa). Vastaavasti esim. itsenäisesti asuvan 17-vuotiaan muussa kuin korkeakoulussa opiskelevan opintorahaan vaikutus olisi enimmillään lähes 26 euroa kuukaudessa ja vanhempansa luona asuvilla 20 vuotta täyttäneillä opiskelijoilla vaikutus olisi enimmillään 23 euroa kuukaudessa.

Toteutettavaa indeksitarkistusten jäädytystä ei ole tarkoitus kompensoida myöhemmin vaan muutos on tarkoitettu pysyväksi. Kansaneläkeindeksin saavuttaessa pisteluvun 2009 indeksitarkistusten jäädytys lakkaisi ja ehdotetussa laissa mainitut, jäädytyksen piirissä olevat etuudet ja rahamäärät nousisivat tämän jälkeen voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Käytännössä opintorahojen määrät tulisi säätää tuolloin nykytasolle.

Perusturvan riittävyttä arvioivien THL:n raporttien (THL 6/2019 ja THL 3/2023) mukaan opintotuki ja asumistuki yhdessä takaavat opiskelijalle minimikulutuksen. Siten opintorahan ostovoiman heikkeneminen yhdessä asumistuen ehtojen muutosten kanssa johtaa siihen, että opintotuki ja asumistuki eivät enää yhdessä turvaisi opiskelijalle minimikulutusta.

Opiskelijoiden tarve opintolainaan ja työtuloihin tulee kasvamaan valmistelussa olevien muutosten toteuduttua. Opintotuessa huomioonotettavia opiskelijan omia tulorajoja on viimeksi korotettu 1.1.2023, mikä mahdollistaa aiempaa enemmän työtuloja ilman että sillä on vaikutusta opintotukeen. Opintolainan valtioneuvoston määrärahan korottaminen edellyttää lakimuutosta. Kaikkein pienituloisimmilla myöskin toimeentulotuen tarve kasvaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö ei pidä tarkoituksenmukaisena sitä, että päätoimiset opiskelijat joutuisivat turvautumaan toimeentulotukeen. Toimeentulo tulee lähtökohtaisesti turvata ensisijaisella etuudella eli opintotuella.

Hallitus on ohjelmassaan osana ns. perhepakettia varannut määrärahan opintorahan huoltajakorotuksen kehittämiseen, mikä mahdollistaa tasokorotuksen opintorahan huoltajakorotukseen. Tasokorotus kompensoisi osaltaan indeksitarkistuksen jäädytyksen vaikutuksia lasta huoltavien opiskelijoiden toimeentuloon. Opintolainan valtioneuvoston määräraha on myös tarpeen korottaa päätoimisten opiskeluedellytysten turvaamiseksi.

Eri esitysten yhteisvaikutuksia on tarpeen analysoida tarkemmin. Nyt tehdyt ratkaisut tulevat heijastumaan myöskin hallitusohjelmassa linjattuun opintotuen kokonaisuudistukseen, jonka yhteydessä on tarkoitus arvioida opintotuen nykyrakenteen toimivuutta ja kehittämismahdollisuuksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää myös huomiota siihen, että esityksessä ehdotetaan myös lastenhoidon tukien indeksijäädytystä. Lastenhoidontuet ovat perheille varhaiskasvatuspalveluitten sijasta myönnettäviä vaihtoehtoisia tukimuotoja pienten lasten hoidon järjestämiseksi. Esityksen mukaan lastenhoidontuissa jäädytyksen vaikutus olisi euromääräisesti suurin alle 3-vuotiaasta lapsesta maksettavan kotihoidon tuen hoitorahan kohdalla, enimmillään lähes 43 euroa kuukaudessa. Kotihoidon tuen tulosidonnaiseen hoitolisään jäädytyksen vaikutus olisi enimmillään n. 23 euroa kuukaudessa. Pienituloisessa, täyttäneen hoitolisää saavassa perheessä, vaikutus voisi olla siten noin 66 euroa kuukaudessa tai enemmän – perheen hoitorahaan oikeuttavien lasten lukumäärästä ja etuuskauden pituudesta riippuen. Näin huomattava tuen muutos voi vaikuttaa perheiden päätökseen kotihoidon tuen käytöstä siten, että pieniä lapsia saattaa siirtyä nykyistä enemmän varhaiskasvatuksen piiriin. Varhaiskasvatuksen kustannukset ovat alle 3-vuotiaitten lasten kohdalla huomattavasti korkeammat kuin 3 vuotta täyttäneitten lasten kohdalla. Alle 3-vuotiaan lapsen varhaiskasvatuspaikan vuosikustannus oli vuonna 2021 noin 19 350 euroa, kun vastaavasti kolme vuotta täyttäneen lapsen kokoaikaisen varhaiskasvatuksen vuosikustannus oli noin 11 528 euroa.

Myös yksityisen hoidon tuen indeksijäädytys saattaa lisätä julkisen varhaiskasvatuksen käyttöä, jos asiakasmaksut yksityisessä varhaiskasvatuksessa nousevat ja ero julkisen varhaiskasvatuksen asiakasmaksuihin verrattuna kasvaa merkittävästi.

Ministeriö kiinnittää myös huomiota siihen, ettei esityksessä ole arvioitu lastenhoidontukien indeksijäädytysten lapsivaikutuksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriöllä ei ole varsinaisia huomautuksia säädösehdotuksiin.

Lehikoinen Anita
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Hiltunen Virpi
Opetus- ja kulttuuriministeriö